

УДК 37.091.33 : 373.3

ГЛІНЕЦЬКА Анна Іванівна,
студентка 4 курсу,
Черкаський національний університет імені
Богдана Хмельницького,
e-mail: anna.glinetska@gmail.com

АДАПТИВНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто особливості використання адаптивної системи навчання на початковому ступені освіти, розкрито завдання, характерні для початкової школи, порівняно традиційну і адаптивну системи навчання.

Ключові слова: адаптивна система навчання; традиційна система навчання; початковий ступінь освіти.

Постановка проблеми. Специфічною особливістю сучасного етапу розвитку освіти є перехід від традиційного навчання до нових педагогічних напрямів, які створюють сприятливе середовище для формування всебічно розвиненої особистості.

Сучасна дидактика налічує помірну кількість педагогічних інновацій спрямованих на врахування соціального запиту суспільства.

Прикладом можуть слугувати моделі повного засвоєння знань (Дж. Керролл, Б. Блум, М. В. Кларін), програмоване навчання (Н. Краудер, Б. Скіннер, П. Я. Гальперін, Л. Н. Ланда, Н. Ф. Тализіна), технологію особистісно орієнтованого навчання (І. С. Якиманська), модульне навчання (Дж. Рассел), розвивальне навчання (Л. С. Виготський, Л. В. Занков, Д. Б. Ельконін та ін.) [1, с. 228]. Певне визнання у вітчизняній педагогіці отримала й адаптивна система навчання. Вона сформувалася на грані теорії поетапного формування розумових дій (П. Я. Гальперін) і діяльнісного підходу до навчання (О. М. Леонтьєв).

Використання адаптивної системи навчання вимагає певних особливостей, які можна відмітити в роботах А. С. Границької, В. В. Колбанова, М. В. Хрипкової, Т. І. Шамової, І. С. Якиманської, Є. А. Ямбурга й ін.

Мета статті. За мету статті поставлено завдання проаналізувати адаптивну систему навчання в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Адаптивне навчання розглядається як гнучка система планування й організації навчальних занять з урахуванням індивідуальних особливостей учнів. Застосовуючи адаптивну систему навчання в школі, учитель повинен чітко розуміти, які завдання можуть бути вирішені завдяки її використанню. Крім цього педагог повинен враховувати вікові особливості учнів.

Точкою відліку адаптивної системи навчання безперечно є учень, його природні здібності, рівень розвитку знань, умінь, пізнавальної самостійності, ставлення до навчального та виховного процесу. Якісне покращення цих індивідуальних особливостей і є прогнозованим результатом адаптивної системи навчання [2, с. 3].

Автором адаптивної системи навчання, що була створена на основі проаналізованих тенденцій удосконалення навчального процесу завдяки впливу сучасних психологічних теорій на формування і розвиток творчого мислення вчителя, є А. С. Границька. В основу концепції адаптивної системи навчання покладено безперечно нову модель організації навчання [3].

Наразі багато шкіл вибудовують свої власні моделі адаптивних систем.

На початковому ступені освіти відбувається освоєння уміння вчитися і формується мотивація до подальшого навчання. Підлітки вчаться спілкуватися, усвідомлювати наслідки своїх вчинків, самовиражатися не тільки в навчальній, але і в інших видах діяльності. Старшокласники, обираючи профіль навчання, знаходять себе в сфері майбутньої професійної діяльності. Таким чином, завдання, що вирішуються в початковій школі, відрізнятимуться від завдань, які ставляться перед старшою школою.

Можна виділити такі завдання, характерні для початкової школи:

1. Забезпечення змістової та методичної послідовності дошкільного модуля. Це означає, що до того, як дитина вперше піде до школи, в неї вже мають бути сформовані:

- позитивне ставлення до навчання (мотиваційна готовність);
- досить високий рівень довільної поведінки (вольова готовність), що означає вміння та готовність виконувати запропоновані завдання, планувати, а також контролювати свої дії, діяти відповідно до правила;
- необхідний рівень пізнавальних процесів (когнітивний розвиток), включно з певним запасом знань, умінь і навичок;
- якості, що є необхідним елементом для встановлення взаємовідносин з дорослими й однолітками, а також які забезпечують здатність успішно входити до шкільного колективу, бути активним учасником спільної діяльності (комунікативна готовність) [4, с. 97].

Детальний розгляд готовності дитини до школи дозволяє не лише опиратися на сформовані навички, а і враховувати особливості дітей, які відвідують дитячий садок, а також дітей після дитячого садка, психологічна готовність до навчання яких сформована не повністю.

Необхідність розв'язання поставленого завдання крізь аналіз системи навчання вимагає особливого підходу до роботи з педагогічними кадрами, здатними забезпечити послідовність розвитку та навчання. Можливими є два варіанти. Перший полягає в залученні спеціально підготовленого вчителя, який будучи ознайомленим із віковими особливостями молодших школярів і володіє прийомами та методами роботи, може забезпечити професійну методичну та змістову послідовність.

У разі відсутності педагога, здатного при переході дітей до початкової школи продовжити розпочате раніше, пропонується другий варіант – підготовка таких педагогів освітнім закладом шляхом проходження майстер-класів, самостійного вивчення спеціальної літератури.

2. Забезпечення оптимального поєднання двох освітніх парадигм: афективно-емоційно-вольової та когнітивної як надзавдання початкової школи.

3. Оволодіння учнями початкової школи доступними їм способами і навичками навчальної діяльності. Досить розповсюджена проблема перевантаження учнів початкової школи може бути пов'язана не стільки з обсягом та складністю матеріалу, що подається, скільки з невмінням вчитися.

У вітчизняній педагогіці раніше поставало питання розв'язання педагогічної проблеми «учись вчитися», проте поступово його розгляд припинився.

На наш погляд, саме адаптивна система навчання враховує зазначені завдання та пропонує оптимальне, внутрішньо несуперечливе поєднання двох освітніх парадигм, оскільки з одного боку, навчання дітей загальнонавчальних і спеціальних навичок інтелектуальної діяльності – завдання виключно когнітивне, з іншого боку, як з'ясувалося вище, – адаптивне, оскільки знімає перевантаження. Таким чином, використовуючи запропоновану систему навчання, можна своєчасно, на початковому етапі навчання, навчити дитину вчитися і забезпечити успішність її шкільних занять аж до самого випуску.

4. Організація діалогу різних педагогічних систем і технологій навчання. Педагог має право самостійно обирати ту технологію, форму і стиль навчання, які будуть для нього прийнятними. Але конкурентоспроможним педагог є лише в тому разі, якщо він володіє інноваційними технологіями і системами навчання. З огляду на підвищені вимоги до якості освіти, на наш погляд, буде доцільним перейти від традиційної системи навчання до адаптивної, оскільки це допоможе реалізувати задумане. Наведемо порівняльну характеристику цих систем (див. табл. 1).

Згідно з В. В. Богоревим, переваги адаптивної системи, порівняно із традиційною, забезпечуються її особливостями:

- самостійне учнівське планування ходу навчального процесу;
- використання педагогом прийомів гнучкої побудови темпу і режиму навчальної роботи;
- створення дидактичних матеріалів для самостійної роботи учнів;
- самореалізація учнів відбувається за рахунок рухомого складу учнів, а також поєднання та чергування індивідуальних і групових форм роботи [5, с. 14].

Порівнявши системи навчання, на наш погляд, коректним буде детальніше розглянути та охарактеризувати урок в адаптивній системі навчання, при цьому враховуючи учнів зі «змішаними здібностями».

1. Вивчення всіх предметів повинно проходити в групах «змішаних здібностей», оскільки слід враховувати неможливість раннього виявлення здібностей і нахилів дітей. Саме тому, виступаючи проти ранньої зовнішньої диференціації навчання, ми вважаємо доцільнішою диференціацію внутрішню, за рахунок спеціально організованої корекційно-розвивальної роботи і добору педагогічних технологій з урахуванням здібностей кожного учня.

2. Представлення навчального матеріалу порціями.

3. Визначення успішності засвоєння учнями поданого навчального матеріалу після закінчення опрацювання кожної змістової одиниці за допомогою діагностичних тестів. Учні, які засвоїли пройдене належним чином, пропонується додатковий, збагачений матеріал. Повторне вивчення відредагованого матеріалу пропонується тим учням, які не досягли рівня, що вимагається.

4. Організація роботи над завданнями індивідуально або в групах відбувається у додатково встановлений період.

5. Виокремлення додаткових груп відбувається лише в межах класу.

6. Особлива увага звертається на роботу з невеликою групою дітей та індивідуальній диференціації.

7. Нову базову навчальну одиницю всі учні досліджують одночасно.

8. Фіксування розуміння вимог до знань учнів, за умови відсутності обмежень у часі, відведеному на вивчення тієї чи тієї базової одиниці.

9. Діагностичне тестування як найважливіша риса цієї моделі.

10. Модель ефективного функціонування уваги як умова керування учнями, оскільки діти повинні отримати навички роботи в групі.

11. Забезпечення хороших взаємовідносин між учнями і робочого клімату в класі на тлі постійних змін груп як умова ефективного навчання.

Таблиця 1

**Порівняння
традиційної та адаптивної систем навчання**

Традиційна система навчання		Адаптивна система навчання	
вчитель	учень	вчитель	учень
Суб'єкт навчання, інформатор	Об'єкт навчання, отримувач інформації	Організатор пізнавальної діяльності учнів	Суб'єкт навчання. За допомогою вчителя сам отримує знання
Активний протягом всього уроку	Як правило, пасивний. Головним завданням є запам'ятання фактів	Керує навчальним процесом, забезпечує самостійну діяльність учнів	Залучається до активного мисленнєвого процесу
Домінує авторитарний стиль навчання, в основі – суб'єктно-об'єктні відносини	Конформістська позиція	Домінує демократичний стиль навчання, в основі – співпраця та кооперація	Активний учасник педагогічного процесу, в якому знаходить шляхи для самореалізації та самоствердження
Відповідає за процес навчання та його результати	Не повністю усвідомлює власну відповідальність за результати навчання	Розділяє відповідальність за результати навчального процесу з учнями	Залучається до відповідальності за результати навчального процесу, усвідомлюючи їх важливість у процесі розвитку
Домінує зовнішній стимул	Відсутність інтересу до навчання	Забезпечує мотиваційне навчання	Домінує внутрішня мотивація
Провідними є інформативні методи	Обмежується репродуктивним відтворенням пройденого матеріалу	Провідними є методи самостійної роботи, мозкового штурму	Виконує дослідницьку роботу, застосовуючи знання в подібних ситуаціях
Не приділяє увагу самоаналізу та рефлексії	Не аналізує власну мисленнєву діяльність	Використовує рефлексивне управління пізнавальною діяльністю учнів	Залучається до самоаналізу і самооцінки мисленнєвої діяльності

Висновки. Таким чином, в адаптивній початковій школі вчитель залучає всіх дітей до навчального процесу незалежно від їх здібностей і нахилів, а диференціація відбувається лише внутрішня, на підставі діагностичного тестування і за рахунок індивідуальної та групової корекційно-розвивальної роботи. Внутрішня диференціація дозволяє протягом років не ламати вже сформовані дитячі колективи. Крім того, з'являється можливість, ґрунтуючись не тільки лише на тестуванні, а й на багаторічному педагогічному спостереженні за дітьми, виявити, хто з дітей при переході до середніх класів відчуватиме

себе комфортно в межах традиційної когнітивної парадигми освіти, в умовах збагачення її змісту, а хто краще навчатиметься в афективно-емоційно-вольовій парадигмі.

Список використаної літератури

1. Крившенко Л. П., Вайндорф-Сысоева М. Е. Педагогика: Учебник / Л. П. Крившенко, М. Е. Вайндорф-Сысоева; Под ред. Л. П. Крившенко. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2010. – 432 с.
2. Зуева М. Л. Возможности использования адаптивной системы обучения для формирования ключевых компетенций // Ярославский педагогический вестник. – 2005. – № 2 (43). – С. 87–92.
3. Границкая А. С. Научить думать и действовать: Адаптивная система обучения в школе: Книга для учителя / А. С. Границкая. – М. : Просвещение, 1991. – 175 с.
4. Ямбург Е. А. Школа для всех: Адаптивная модель (Теоретические основы и практическая реализация) / Е. А. Ямбург. – М. : Новая школа, 1996. – 352 с.
5. Богорев В. В. Психолого-педагогические основы системы адаптивного обучения / В. В. Богорев // Наука и школа. – 2001. – № 2. – С. 12–15.

References

1. Krivshenko, L.P., Vayndorf-Sysoeva, M.E. (2006). *Pedagogics*. Moscow: Prospekt Publishing House (in Russ.).
2. Zueva, L. (2005). The possibility of using adaptive system of education for the formation of pivotal competence. *Yaroslavl Pedagogical Bulletin*, 2 (43), 87–92. (in Russ.).
3. Garnitskaya, A. (1991). *To teach to learn and act: Adaptive system of education in school*. Moscow: Education Publishing House (in Russ.).
4. Yamburg, E. (1996). *School for All: Adaptive model (theoretical foundations and practical implementation)*. Moscow: New school Publishing House (in Russ.).
5. Bogorev, V. (2001). Psycho-pedagogical bases of adaptive system of education. *Science and School*. 2, 12–15. (in Russ.).

GLINETSKA Anna,

student,

Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy

e-mail: anna.glinetska@gmail.com

ADAPTIVE SYSTEM OF EDUCATION IN THE PRIMARY SCHOOL

Abstract. *Introduction. In this article the characteristics of using adaptive system of education on the primary stage of education are considered, its origin and a founder are cleared out. The typical for the primary school goals are disclosed, traditional and adaptive system of education are compared.*

The current stage of development of education is undergoing a number of changes, among which the most preferable is switch from the traditional education to new teaching methods and systems in order to provide the educational process with the successful creation of fully developed personalities.

Purpose of the paper is determined by the necessity to analyze the adaptive system of education in elementary school.

Result. The primary school today faces a certain amount of tasks to solve. Adaptive system of education being certainly accepted tries to meet the needs of modern social demands and is considered to settle them. Possessing its own specific features and characteristics, adaptive system of education requires a teacher to be aware of the tasks that can be solved using this system and to be focused on a pupil, his individual attainments, abilities and knowledge.

The article gives a valuable information on the comparing of two systems of education: traditional and adaptive, as modern educational system tends to prefer the adaptive one as it is noted adaptive system of education possesses a number of advantages that can be considered from the position of view of its peculiarities.

Having given the comparison of traditional and adaptive systems of education, the article gives the analysis of the lesson in the adaptive school.

Conclusion. Adaptive system of education takes the leading position in modern educational process as it provides the opportunities to settle the given tasks and enables teachers to specify the most preferable educational paradigm.

Key words: *adaptive system of education, traditional system of education, primary stage of education.*

Одержано редакцією 19.08.2016
Прийнято до публікації 23.08.2016